

גליון א'ג

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
פרשת ויחי

"כל אלה שבטי ישראל"
- כל המעלות לכל השבטים -

"הראה לו שטר אידוסין" - גרדי קידושין לפני מ"ת

"ושבו בנים" - במה זכתה רחל להבטחה מה'?

קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אודייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד

Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות: טל' מערכת: *5717 | orhachasidutil@gmail.com

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה.

לקראת שבת

ביאורים על פרשת השבוע

נלקטו ונערכו מתוך תורתו של
ב"ק ארמור'ר מליובאוויטש וצוקללה"ה נבנ"מ זצ"ע

"כל אלה שבטי ישראל"

כל המעלות לכל השבטים

י"ב שבטים לישראל, וכל אחד מהם התברך
ע"י יעקב אביהם בברכה מיוחדת, המבטאת את
דרך עבודת ה' המיוחדת שלו.

במדור 'ינה של תורה' בגליון זה, מתבאר
הנושא המרכזי, על כך שמכיוון שיעקב בדבריו
כלל את כל השבטים בכל הברכות ה"ז מרמז לכך
שכל שבט שייך גם לשאר העבודות. כלומר, גם
על 'יושב אוהל' מוטל לפזר ממונו לצדקה, וגם
מ'בעל עסק' נדרש לעסוק בתורה בשלימות, ובזמן
הלימוד הרי עליו להיות כ'יושב אוהל'.

בהמשך לכך, במדור 'שיחות קודש' מתבאר
שזמן לימוד התורה צריך להיות כמו 'שבת',
שכל מלאכתו עשוי, ולהתייחס לכל מה שקורה
מסביבו כאילו אינו קיים.

על כך שכדי להישמר מיצר הרע ומדברים
המזיקים לעבודת ה', נדרש מהבעל עסק להתחמם
בקביעת עתים לתורה ותפילה - הובא מכתב קודש
במדור 'תורת חיים'. ובמדור 'דרכי החסידות'
יביא מכתבי רבותינו נשיאנו על גודל ענין קביעות
עתים לתורה.

וה"ר שע"י ההשתדלות בג' הקווים תורה
תפילה וצדקה, של יושבי אוהל ובעלי עסקים,
נוזכה לביאת גואל צדק בב"א.

המערכת

ויחי

ב מקרא אני דורש

כריתי - חפידה, קניי' וכרי'

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 459 ואילך

ה פנינים • עיון וביאור

• בין תרעומת לכאב

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 236 ואילך

• החידוש ב"שטר" כתובה לפני מתן תורה

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 246 ואילך

ו יינה של תורה

כל אחד הוא יושב אוהל!

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 285 ואילך

ט שיחות קודש

• לימוד התורה כאוכלי המן,

וכאילו שבת היום!

י פנינים • דרוש ואגדה

• במה זכתה רחל להבטחת "ושבו בנים"?

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 236 ואילך

• לגלות קדושה גם בענין האידיוט

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 241 ואילך

יא חידושי סוגיות

בגדרי קידושין קודם מתן תורה

ע"פ לקסי שוחות חז"ל עמ' 241 ואילך

יד תורת חיים

לימוד התורה ל"בעל עסק"

טו דרכי החסידות

תורה ותפילה לבעלי עסקים

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן
שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי
המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות
שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקיצור
וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים
בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים
יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת
בלבד, ושגויות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או
שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים
(כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד
בעצמו על אמיתתם.

מקרא אני דהדש

ביאורים בפשוטו של מקרא

כריתי – חפירה, קניי' וכרי'

מה הוסיף יעקב באמרו "כריתי"? / בין "כי יכרה איש" ל"ויכרו עבדי יצחק" / כריתי – מכרתי או קניתי? / ביאור נ' פירוש רש"י על "כריתי לי" שיש בהם ביאור לרצונו של יעקב להקבר במערת המכפלה דווקא

לאחר פטירתו של יעקב, שלח יוסף אל פרעה לבקש ממנו רשות לעלות לארץ כנען ולקבור שם את אביו: "אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת, בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני, ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה" (פרשתנו ג, ה). ומפרש רש"י:

"אשר כריתי לי – כפשוטו, כמו 'כי יכרה איש'. ומדרשו עוד מתיישב על השון: כמו 'אשר קניתי'; אמר רבי עקיבא: כשהלכתי לברכי הים היו קורין למכירה 'כירה'. ועוד מדרשו, לשון 'כרי' – דגור, שנמל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו מול זה בשביל חלקך במערה".

ויש לעיין למה לא הסתפק רש"י בפירוש הכתוב לפי פשוטו – ש"כריתי" הוא לשון חפירה, והיינו שיעקב חפר והכין את הקבר – ונזקק להוסיף ולהאריך בדברי אגדה שיש בהם מן החידוש.

ב. והביאור בזה:

רש"י לא בא לפרש רק את תיבת "כריתי" לבדה, אלא את כל הוספה זו של "(בקברי) אשר כריתי לי" – דלכאורה, לשם מה מספר יוסף לפרעה שיעקב חפר את הקבר, "אשר כריתי לי"? ודי הי' לומר: "בקברי בארץ כנען שמה תקברני"!

ואכן, בדברי יעקב ליוסף וגם בדבריו להשכטים שבתחילת הסדרה, לא נזכר פרט זה של "כריתי לי" (ורק נאמר "וקברתני בקבורתם", "קברו אותי אף אבותי" – מז, ל. מט, כט); ומדוע הוא נוסף דוקא כאן, בעת הסיפור על דברי יוסף אף פרעה?

אלא, שפרעה מצד עצמו רצה שיעקב ייקבר בתוך מצרים – לאחר שראה בגודל הברכה שבאה למצרים ע"י יעקב (ראה רש"י פרשתנו מז, כט. ועוד), וכשבא יוסף לבקש ממנו להוציא את יעקב לארץ כנען הוצרך לתת טעם חזק למה מוכרח הדבר; וזהו שהדגיש שיעקב אמר "בקברי אשר כריתי לי", וכפי שמפרש רש"י "כפשוטו":

יעקב הרי טרח וחפר את הקבר במו ידיו ממש, ומכאן ראי' על גודל חשיבות קבר זה אצלו, ולכן יש להביאו לקבורה דוקא שם.

[ובזה יומתק שרש"י מביא ראי' לפירושו מהפסוק בפ' משפטים (כא, לג) "כי יכרה איש" – שהתלמיד הלומד פ' ויחי עוד לא הגיע לשם – ולא הביא פסוק קודם בלשון זה, שכבר למדנו בפ' תולדות (כו, כה): "ויכרו שם עבדי יצחק באר" –

כי כוונת רש"י היא (לא רק לפרש ה"טייטש" של "כריתי", שהוא מלשון חפירה, אלא) להדגיש את זה שיעקב חפר במו ידיו, מתוך טירחא מיוחדת, וזה מודגש בפסוק "כי יכרה איש", שמשמעו כי כריית וחפירת בור מחייבת מאמץ מיוחד של אדם מבוגר – "איש" (משא"כ בפסוק "ויכרו שם עבדי יצחק באר", שבו אדרבה – החפירה לא היתה בידי יצחק עצמו, אלא בידי עבדיו)].

ג. אמנם פירוש זה אינו חד וחלק, כי מלבד שאינו מבואר הסברא בזה – למה באמת יטרח יעקב ויכין לעצמו קבר (ובפרט שבשנותיו האחרונות כלל לא הי' בארץ כנען אלא בארץ מצרים, ודחוק לומר שיעקב הכין לעצמו זמן רב מראש וכו') – הרי אם זו הכוונה הי' די לומר "בקברי אשר כריתי", ולמה הוצרך להוסיף "אשר כריתי" י"י?

[ולזה העיר שבתרגום אונקלוס כאן כתב "דאתקנית לי" – ולא כמו בתרגום יונתן בן עוזיאל שתרגם "דחפרית לי"; ואולי הוא משום קושי זה, שלפי הפירוש "דחפרית" הרי תיבת "לי" לכאורה מיותרת].

ולזה ממשיך רש"י ומביא פירוש נוסף – ש"כריתי" הוא מלשון קניי', ומסתייע מדברי רבי עקיבא "כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה 'כירה'":

לפום ריהטא דברי רש"י סותרים זה את זה, שבא לפרש ש"כריתי" היינו 'קניתי', ומביא ראי' מזה שהיו קוראים כן למכירה?!

אלא, ש"כריתי" ענינו החילוף ושינוי הרשות שבין החפץ הנקנה להכסף המקנה, ולכן מתאים הוא על ענין של מקח בכ"ף, בין מצד המוכר ובין מצד הקונה (ויש להאריך בסוגיא זו. ועוד חזון למועד בעז"ה); ולכן כאשר בא יעקב ומספר שקנה את הקבר הוא נוקט בלשון "כריתי י"י":

הלשון "כריתי" מצד עצמו ענינו חילוף ושינוי רשות, ומתאים גם מצד המוכר שקיבל את הכסף והוציא את הקרקע מרשותו; וכשיעקב בא ורוצה להדגיש שהוא קנה את הקרקע – הוא מדגיש "אשר כריתי י"י", שיעקב הוא הקונה והוא ששילם על הקרקע בכסף מלא, ושוב מדגיש הדבר את חשיבות הקרקע בעיניו וההכרח שייקבר דוקא שם.

ד. אלא שגם בפירוש זה יש קושי, דלכאורה אין בזה שיעקב קנה את הקרקע טעם חזק כל כך לכך שצריך יעקב להיקבר דוקא שם, שהרי כל דבר בעל ערך קונים בכסף ולא דוקא שמורה הדבר על חשיבות מיוחדת היוצאת מן הכלל.

ולזה ממשיך רש"י ומוסיף שהלשון "כריתי" היא מלשון "כרי" – "שנטל יעקב כֹּף כַּסֶּף וזהב שהביא מבית לָבֵן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה", ובוזה בוודאי מודגש עד כמה ה' מקום זה חביב וחשוב בעיני יעקב, ולכן מן הראוי להתאמץ ולקברו דוקא במקום זה שה' יקר לו עד כדי כך (ראה גם משכיל לדוד ובאר בשדה כאן).

ויש להוסיף בזה, על פי דברי רש"י בפ' ויגש (מ, ו), שכאשר נתן יעקב לעשו את ה"כרי" עם כל הכסף והזהב שהביא מבית לבן, הטעים ואמר "נכסי חוצה לארץ אין כדאי לי" – ויש בזה נתינת טעם לשבח בעיני פרעה, שלא יחשוב שעיקר כוונתו של יעקב היתה **לצאת ממצרים**, דבר שיש בו משום עלבון למצרים, אלא שאצל יעקב היתה מודגשת מעלת ארץ ישראל על "חוצה לארץ" **בכֹּף**, ולכן חשוב ה' לו להיקבר דוקא בארץ ישראל וה' מוכן לוותר על כל "נכסי חוצה לארץ".

[אמנם למעשה לא הועילו דברים אלו כדי לפעול אצל פרעה שיבין את חשיבות הענין כו', וכפי שנאמר בפסוק שלאחר מכן (נ, ו): "ויאמר פרעה עלה וקבור את אביך בארץ השביעך", ומפרש רש"י: "ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך וכו'" – כל הסכמתו של פרעה באה בגלל השבועה (שחשש מענין השבועה דוקא, משום שרצה שגם יוסף יעמוד בשבועתו לפרעה, וכפי שמאריך רש"י שם), ולא בגלל שהכיר בחשיבות הקבר בעיני יעקב, וק"ל].

בין תרעומת לכאב

ואני בבואי מפני מותה עלי רחל ג' בדרך ג' ואקברה שם בדרך
ואני בכואי מפני ג' ואע"פ שאני מטריח עליך להוליכני
להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מותה סמוך
לבית לחם . . . ואקברה שם, ולא הולכתי אפי' לבית לחם
להכניסה לארץ וידעתי שיש בלכך עלי אבל דע לך שע"פ
הדבור קברתי שם שתהא לעזרה לבני כ' (מח. ז.ר. ש"י)

צריך ביאור, הרי מזה גופא שיעקב לא התנצל
לפני יוסף במשך כל השנים על קבורת רחל בדרך,
משמע, שעיקר התרעומת של יוסף נתעוררה אצלו
לאחרי שהשביעו יעקב לטרוח להוליכו לארץ כנען
ולקבורו שם. ולכאורה תמוה, שהרי זה נראה כמו
רגש של נקמה ח"ו, שמצד עצם הדבר לא היתה
ליוסף תרעומת על יעקב, ורק כשהטריחו להוליכו
לארץ כנען אזי נתעוררה אצלו תרעומת על שלא
קבר את אמו במערת המכפלה – וכי חשד יעקב
את יוסף בכך?

ולכן נראה לומר שאין כוונת רש"י ב"ידעתי שיש
בלבך עלי" לענין של תרעומת – דח"ו לחשוד את
יוסף שהיתה לו **טענה** לאביו על שלא קבר את רחל
במערת המכפלה, כי ודאי הבין יוסף שיעקב ה'
עושה ככל יכולתו לקבור את רחל במערת המכפלה
(שתהי' קבורה ביחד עמו), ובפרט בידעו גודל אהבתו
של יעקב לרחל, ואם לא עשה כן ודאי שזה לא ה'
באפשרותו ואין לו אשמה ח"ו כלל.

אלא הדיוק בדברי יעקב הוא **"יש בלבך עלי"**:
דעם היות שהוא מבין **בשכלו** שאין להאשים את
יעקב, מ"מ סו"ס הרי חסרה אצל רחל מעלה זו
של קבורה במערת המכפלה, וכיון שהחסרון קיים,
"**יש בלבך**" של יוסף על יעקב, יש הרגש של כאב
בלב, למה יוגרע חלקה של רחל שלא נקברה במערת
המכפלה?

ותוקף רגש זה נתעורר אצל יוסף כשיעקב אמר
לו להוליכו להקבר בארץ כנען במערת המכפלה,
שזה מדגיש את גודל המעלה שבקבורה במערת
המכפלה, עד שבגלל זה מטריח את יוסף, אף שנהג
בו כבוד, להוליכו לשם – והרי זה מגדיל ביותר את
הרגשת החסרון אצל רחל שלא זכתה להקבר שם.

וכדי לבטל רגש זה מלבו של יוסף, אמר יעקב
"**ואני בבואי ג' ואקברה שם ג'**", וכפרש"י שיעקב

הסביר ליוסף "שע"פ הדבור קברתי שם שתהא
לעזרה לבני כו", שיש מעלה ותוכן חיובי בקבורת
רחל באם הדרך, ובדיבורים אלו סילק יעקב את רגש
הכאב מלבו של יוסף.

החידוש ב"שטר" כתובה לפני מתן תורה

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו
בני הם אשר נתן לי אלקים בזה

ויאמר מי אלה – מהיכן יצאו אלו שאני ראויין לברכה. בזה –
הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה (מח. ח.ט.ר.ש"י)

יש לדייק בלשון רש"י "**ושטר** כתובה" –
לכאורה תיבת "ושטר" מיותרת, והי' מספיק לכתוב
"**כתובה**", כפי שנק' בכל מקום, וגם בפרש"י לעיל
(ראה לקמן)?

ויש לבאר:

ענין הכתובה מצינו כבר לפני¹ ואפילו בנוגע
לשכם, שאמר "הרבו עלי מאוד מהר" ופירש"י
"**כתובה**" (וישלח לב, ה), וכן מפורש בנוגע ליצחק
ורבקה "**שכן** כתב לה יצחק בכתובתה לטוול שני
גדי עזים בכל יום" (פרש"י תולדות כו, ט), וגם מפורש
בפרש"י לעיל (חיי שרה כה, ו) ד"נשים (סתם) בכתובה
(ורק) פילגשים בלא כתובה".

אבל כתובה בכלל (שמצינו גם לפני מ"ת) היא
רק התחייבות הבעל על נתינת ממון וכל הצרכים
לאשה, אבל אינה קשורה עם עצם הנישואין, ולכן
אין הכרח שתהי' **בכתב**; משא"כ אחר מ"ת, הרי
ענין הכתובה שייך לעצם הנישואין, וכמ"ש הרמב"ם
מ"ע לישא אשה **בכתובה** וקידושין" (ריש הל' אישות),
וכן אסור לדור עם אשתו אם אבדה כתובתה (רמב"ם
הל' אישות פ"י ה"י).

והנה, כוונת יוסף במה שהראה לאביו את
השטרות היתה שרצה להראות שבנישואיו עשה
דינים וחומרות כמו לאחרית מתן תורה (ראה לקמן
במדרש "חידושי סוגיות" מה שנתבאר בזה בארוכה). וזהו דיוק
לשון רש"י "שטר כתובה" – דכיון שיוסף השתדל
שנישואיו יהיו מעין הנישואין שלאחרי מ"ת, לכן
דייק שיהי' לו "שטר כתובה" (ובקשר ל"שטר אירוסין"
– ראה לקמן במדרש חידושי סוגיות שם).

יינה שר תורה

עבודת ה' על פי הפרשה

כל אחד הוא יושב אוהל!

אינו דומה יושב אהל לבעל עסק. יושב אוהל – תורתו ואמונתו, הוא יושב בבית המדרש ועוסק בתורה יומם ולילה, כל הווייתו ועיסוקו הוא בענייני קדושה, ועסקי העולם אינם תופסים מקום אצלו.

אף בעל עסק הוא עובד ה', אלא שעבודתו בקו אחר לגמרי, תפקידו הוא לעסוק בעניינים גשמיים על פי התורה, לשם שמים ולעבודתו ית', לזכך ולהעלות את הגשמיות לקדושה, לתת צדקה ביד רחבה, ולתמוך בלימוד התורה.

אמנם, במאמר שלפנינו, יבואר כיצד צריך ויכול כל יהודי שיהיו בו כל המעלות גם יחד, וכדלקמן.

בברכות שונות זו מזו ברך יעקב את בניו, את יהודה בך בגבורת ארי, את בנימין בחטיפתו של זאב, את נפתלי בקלותו של איל, וכך הלאה. ולאחר פירוט כל הברכות מסיימת התורה: "כל אלה שבטי ישראל שנים עשר . . איש אשר כברכתו בך אותם" (פרשתנו מט, כח).

והקשה רש"י: "ברך אותם לא הי' לו לומר, אלא איש אשר כברכתו בך אותו", ותירץ: "לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של איל, יכול שלא כללן כולם בכל הברכות, ת"ל ברך אותם". והיינו, שכל השבטים כלולים בכל הברכות.

יש לתמוה:

אם כל אחד מן השבטים נתברך בכל הברכות, מדוע ייחד יעקב ברכה מיוחדת לכל שבט, והי' לו לברך מלכתחילה את כל השבטים בכל הברכות?

וביארנו במפרשים (גו"א. לבוש האורה לפרש"י. ועוד. וראה גם במפרשי הב"ר דלקמן), שבאמת לכל שבט יש ברכה אחת מיוחדת, שהיא עיקר ענינו ומעלתו, ויחד עם זאת יש אצלו גם את כל שאר הברכות במקצת ובאופן של "טפל". ולדוגמא "יהי' לראובן קצת דמיון אל ארי, אבל לא ארי גמור", כי "העיקר הוא באותו שבט שנתברך באותה הברכה", ורק "בדבר מה מן הברכות יהיו כולם שווים" (גו"א שם).

י"ב נתיבים בעבודת ה'

והנה, החילוק בין ברכות השבטים, קשור עם החילוק בדרכי עבודת ה' שלהם:

ידוע מ"ש בכתבי האריז"ל (ראה פ"ח שער א בהקדמה. ועוד) שהתחלקות בני ישראל לי"ב השבטים, קשורה לאופנים שונים שבהם כל אחד מהם עוסק ב"לשמש את קוני" (משנה סוף קידושין).

הדבר מתבטא גם בברכות שברכם יעקב, שבהן מפורטים עיסוקיהם הגשמיים של השבטים. עיסוקיו הגשמי של יהודי גם הם חלק מעבודת ה', שהרי ציוו חז"ל (אבות פ"ב מי"ב) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", וכתוב (משלי ג, ו) "בכל דרכיך דעהו", והיינו, שגם עסקיו הגשמיים של האדם יהיו לשם עבודת ה' ואף חלק ממנה.

ומכיוון שה"מעשיך" וה"דרכיך" של השבטים שונים הם זה מזה, ממילא גם דרכי עבודת ה' שלהם הם באופן אחר, ואינו דומה שבט לחבירו בעבודתו את קונו.

אמנם, מכיוון שנתבאר שכל שבט נתברך גם בברכות של השבטים האחרים, נמצא שכל י"ב דרכי העבודות של השבטים שייכות לכל השבטים כולם.

ולדוגמא, אמרו חז"ל (תנחומא פרשתנו יא) ש"זבולון עוסק בפרקמטיא" ויש לו מעלת הצדקה וגמילות חסדים, ו"יששכר עוסק בתורה". אמנם, מכיון שנתבאר שכל המעלות שייכות לכל השבטים, הרי מובן שגם יהודי שהוא יושב אוהל ועוסק בתורה יומם ולילה, שייך למעלת הצדקה וגמילות חסדים, ומאידך גם בעל עסק שטרוד במסחרו ועיקר עבודת ה' שלו היא בצדקה וגמ"ח, שייך למעלת לימוד התורה של היושב אוהל, וכפי שיתבאר לקמן.

נהנים, שייכים או כלולים

והנה, מקור פירוש רש"י הוא ממדרשי חז"ל, וכאשר מדייקים בלשונם, מוצאים ג' דרגות בשייכות הברכות הפרטיות לכל השבטים, שהן ג' דרגות בשייכות י"ב דרכי עבודת ה' לכל השבטים כולם:

א. כל שבט נתברך בברכתו הפרטית, אלא ששאר השבטים נהנים אף הם מברכתו, וכדברי התנחומא (פרשתנו טז): "נתן ליהודה ארץ שהיא עושה שעורים, ולבנימן ארץ שהיא עושה חטים, אעפ"כ כללן אלו באלו, שיהו אוכלין אלו ממשל אלו".

ובעבודת ה' פירוש הדברים, שכשם שבברכות הגשמיות לא עשתה נחלת יהודה בעצמה חיטים, אלא רק ה' יהודה אוכלת מן החיטים שעשתה ארצו של בנימן, כך גם בעבודת ה', שלא נעשה זבולון לעוסק בתורה ולא נעשה יששכר לעוסק בגמ"ח, אלא רק זבולון מקבל חלק משכר לימוד התורה של יששכר, ויששכר מקבל פרנסתו מזבולון. כל שבט לא קיבל את מעלת חברו, אלא נהנה מהתוצאה של מעלת חברו.

ב. מכיוון שכל השבטים מתאחדים יחד, הרי לא זו בלבד שכל אחד נהנה מברכת חברו, אלא כ"ש שבט משפיע על האחרים את מעלתו בעצמה, וכלשון הבראשית רבה (פצ"ט, ד): "חזר וכללן כולן כאחד ועשאן אריות ועשאן נחשים", היינו שעל ידי התאחדותם והתכללותם, יונק כל שבט ממעלותיהם של השבטים האחרים, וכלשון המדרש (במדב"ר פי"ג, ח) "עשה אותם יונקים זה מזה", באופן שגם הם מקבלים המעלות האחרות.

ומשמעות הדברים בעבודת ה', שלא זו בלבד שהבעל עסק נותן פרנסה ליושבי האוהל, והיושבי אוהל מתחלקים בשכר לימודם בתורה עם בעלי העסק, אלא יתירה מזו, שיושבי אהל משפיעים על בעלי עסק שיוסיפו בקביעות עתים לתורה, כך שגם הם יקבלו את מעלת הלימוד עצמה, ואילו בעלי עסק, שעוסקים בגמילות חסדים, משפיעים על מארי תורה שיוסיפו בעצמם במעשים טובים וגמילות חסדים.

ובאמת כבר הזהירו חז"ל לשני הצדדים: את יושבי אהל הזהירו "כל האומר אין לו אלא תורה . . אפילו תורה אין לו, אלא תורה וגמילות חסדים" (ראה יבמות קט, ב. לקוטי תורה ויקרא ה, א), והבעל עסק חייב גם במצוות תלמוד תורה "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות ת"ת" (לשון התניא פל"ד).

ובאופן זה, לא רק שנהנים כל אחד מעבודת חברו, אלא כל אחד מקבל מהשני גם את המעלה עצמה – זבולון שייך לעבודת יששכר עצמה ויששכר לעבודת זבולון.

ג. אמנם, מלשון רש"י משמע יתירה מזו, שמלכתחילה העניק יעקב את הברכות כולן **לְיִשְׂכָּא הַשְּׁבִטִים** – "כללן כולם בכל הברכות"! ומשמע, שלא רק שכל שבט יונק ומקבל משאר השבטים את מעלותיהם, אלא שלכל השבטים יש כל המעלות בשלימות.

ודרגה זו צריכה לביאור, שהרי נתבאר לעיל שבהכרח יש לכל שבט מעלה עיקרית, שהיא ברכתו שנתברך בה ביחוד, ואת שאר המעלות של השבטים האחרים יש לו בדרך טפל בלבד, וכיצד אפשר לומר שכל השבטים יש להם כל המעלות בשלימות, שהבעל עסק נעשה יושב אהל ממש, והיושב אהל נעשה ממש בעל עסק?

בעל עסק הוא גם יושב אוהל!

ויש לבאר כיצד יכולים כל השבטים לקבל שלימות בכל י"ב דרכי העבודה, אף על פי שלכל שבט יש עבודה אחת עיקרית:

בעל עסק צריך שיקבע עיתים לתורה, באופן של "הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" (אבות פ"ד מ"י), כך שיהי ניכר כיצד לימוד התורה הוא העיקר אצלו, "תורתך קבע ומלאכתך עראי" (רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז), ועד ש"גזול" הוא מהזמנים המוקדשים לעסקיו ולפרנסתו על מנת ללמוד תורה.

יתר על כן: באותו זמן שעוסק בתורה, אפילו אם לומד רק "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית" (ראה הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ג ס"ב. וש"נ), עליו להשתדל שאיכות הלימוד תהי' באותו אופן כמו שלומד יושב אהל ש"תורתו אומנתו", שאין לו שום דאגות ועסק אחר מלבד לימוד התורה.

באופן זה, אין זאת שהבעל עסק נהנה ממעלת היושב אהל, ולא זו בלבד שיש בו בעצמו גם ממעלת יושב אהל, אלא הוא בעצמו כולל גם את מעלת יושב אהל בשלימות, כי בלימודו ניכר שזהו עיקר חייו, ואיכות לימודו היא ממש כמו היושב אהל.

ומאידך, גם אצל יושבי אהל שתורתם אומנותם, הנה עבודת קיום המצוות וצדקה וגמ"ח

צריכה להיות אצלם בשלימות ממש כפי שהוא אצל בעלי עסק: פיזור לצדקה וגמ"ח בהרחבה גדולה, וקיום המצוות בהידור ובהתמסרות.

ועל זו הדרך בכל י"ב סוגי עבודת ה' של י"ב השבטים, שלכל יהודי יש דרך עיקרית בעבודת ה', ויחד עם זאת "כברכתו בך אותם", שכל העבודות שייכות לכל שבט, מחמת שורשם הכללי, וממילא נוסף על העבודה העיקרית של היהודי, יכול וצריך הוא לעמול שיהיו בו בשלימות גם אופני העבודה האחרים.

שיחות קודש

לימוד התורה כאוכלי המן, וכאילו שבת היום!

עם בריאות הגוף – אומר: שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא!...

ואין זה באופן שבשעה זו אינו יודע שיש מציאות של עולם; הוא יודע שיש עולם, ויש כמה ענינים שצריך להשתדל אודותם, אבל שעה זו (לאו דוקא "שעה" שיש בה ששים דקות, אלא משך הזמן שקובע ללימוד התורה) היא אצלו "שבת", שכל מלאכתו עשוי'...

(יום ב' דת השביעית תשל"ה)

בזמן המוגבל ללימוד התורה אפילו יתהפך העולם... לא יפסיק מלימוד התורה!

...יש צורך לעורר אודות החיזוק וההוספה בקביעת עתים לתורה בכל יום ויום, הן קביעות בזמן, והן קביעות בנפש, היינו, שבמשך הזמן המוקדש ללימוד התורה הרי הוא במעמד ומצב ד"תורתו אומנתו".

כלומר: הדרגה ד"תורתו אומנתו" ממש, היינו, שכל התעסקותו במשך כל היום כולו אינה אלא בלימוד התורה - שייכת לרש"י וחסדיו, ועד"ה ההנהגה ד"מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה" - הרי זו הנהגה מיוחדת של רבי נהוראי; אבל אעפ"כ, מעין ודוגמת זה צריך להיות אצל כאו"א - בזמן המוגבל ללימוד התורה, מחצית השעה, שעה, שעה ומחצה, "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה", שבזמן זה עכ"פ "תורתו אומנתו", היינו, שלא קיים בעולמו שום דבר מלבד לימוד התורה, כך, שיהי' מה שיהי', שיצלצל הטלפון כו', ואפילו יתהפך העולם... לא יפסיק מלימוד התורה!

(שי"פ נח תשמ"ז)

איתא בגמ' "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל" . . . והענין בזה:

דובר כמ"פ אודות מאמר המדרש "לא ניתנה תורה כו' אלא לאוכלי המן" - דלכאורה אינו מובן: הרי התורה ניתנה לכל בני ישראל בכל הדורות, ולא רק "לאוכלי המן" - שהכוונה בזה היא, שבשעה שיהודי לומד תורה עליו להיות במעמד ומצב של "אוכלי המן", שלא היו להם דאגות מעניני העולם כו' . . . כמו מלחמה ורעב כו', והיתה אצלם השפעת הטובה עד לאופן של מעדנים, כמודגש באכילת המן שהיו טועמים בו מכל המעדנים.

...וזהו גם ענינו של יום השבת - כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע (דברי המדרש) "יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשוי" . . . וזהו השייכות של מ"ת לשבת - שלימוד התורה צ"ל באופן שבאותה שעה שלומד רואה את עצמו כאילו כל מלאכתו עשוי'.

...בהלכות תלמוד תורה פוסק הרמב"ם (והובא בשו"ע של רבינו הזקן): "כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין . . . חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה". אבל ההוראה . . . [מזה ש] מתן תורה בשבת היא - שלימוד התורה צריכה להיות באופן שבשעה שלומד תורה הרי הוא במעמד ומצב של שבת, שכל מלאכתו עשוי', ואין לו דאגות כלל כו'.

כאשר יהודי קובע עתים לתורה והטלפון מצלצל - אינו עונה, שהרי זה שבת! וכשמישהו אומר לו שיש הזדמנות לענין של מסחר שבו יכול להרויח אלף אלפים דינרי זהב - עונה לו: אצלי עכשיו שבת! וכשיש ענין שקשור

יתנהגו כן, באופן של "מדה כנגד מדה", שלמרות מצבם הגלוי של הבנים (שנתייבו גלות), הבטיח הקב"ה "ושבו בנים לגבולם", שלהיותם **בנים** של הקב"ה, הרי ודאי שישוּבו לגבולם, בגאולה השלימה.

לגלות קדושה גם בענין האירוסין

ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה

בוה – הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה (פח, ט. רש"י)

יש לבאר הטעם הפנימי שדוקא ביוסף מצינו "שטר אירוסין" – גם לפני מתן תורה:

הטעם הפנימי לזה שלפני מ"ת לא ה' ענין של קידושין (ראה בארוכה לקמן במדור "חידושי סוגיות") – הוא מפני שענין הקידושין (לאחרי מ"ת) אינו רק קנין בקשר לחיי אישות, אלא הוא ענין של **קדושה**, ובלשון הגמ' (קידושין ב, רע"ב) בטעם שם "קידושין" – "דאסר לה אכולי עלמא כהקדש", שהאירוסין הם דוגמת הקדש, וכנוסח ברכת אירוסין "**מקדש**" עמו ישראל על ידי חופה וקידושין". ואמרו רז"ל "איש ואשה זכו שכינה שדוי' ביניהם" (סוטה יז, א), כי תכלית ענין הנישואין הוא שתהי' "שכינה שדוי' ביניהם".

ולכן עצם ענין הקידושין לא יתכן אלא לאחר מ"ת, כי לפני מ"ת לא ה' שייך שתהי' השראת קדושה כזו בגשמיות העולם, כי אין זה ביכלתו של אדם (נברא) לגלות למטה קדושה עליונה כזו בכח עצמו, וזה נעשה רק על ידי **ציווי התורה**, שזוהי נתינת כח מהבורא ית' להמשיך קדושה עליונה זו בחיי איש ואשה.

אמנם מצינו (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ עמ' 204 ואילך) שגדלה מעלת יוסף גם לגבי האבות והשבטים, שהי' ביכולתו לגלות **למטה** לפני מ"ת, עכ"פ מעין הקדושה שאפשר לגלות לאחר מ"ת. וזהו הטעם הפנימי שאצל יוסף ה' "**שטר** אירוסין" – להורות, שהאירוסין והקידושין שלו היו באופן שגילה את הקדושה שבענין האירוסין (עד כמה שהי' אפשר קודם מ"ת) למטה בגשמיות העולם, בדיו על הקלף – "שטר אירוסין".

במה זכתה רחל להבטחת "ושבו בנים"?

ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל ו' בדרך ו' ואקברה שם בדרך ו' ואקברה שם – דע לך שעי"פ הדבור קברתי שם שתהא לעזרה לבני' כשיגלה אותם בבוראדן והיו עובדים דרך שם יצאת רחל על קברה וכוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאום ה' וגו' ושבו בנים לגבולם (פח, ז. רש"י)

יש לדייק בלשון רש"י בתשובת הקב"ה לרחל, "יש שכר **לפעולתך** וגו'" – ולא הזכיר שום "פעולה" של רחל שעבודה מגיע לה שכן, דאף שאיתא במדרש (פתיחתא דאיכ"ר כד, ועוד), שהכוונה לזה שמסרה רחל הסימנים ללאה, וע"ז נאמר "יש שכר" – "לפעולתך כו' שמסרת סימנך לאחותך" (ל' רש"י וד"ק ירמ' לא, יד), אבל בפרש"י לא הזכיר זה, וצריך ביאור, על איזה "פעולה" קאי.

ויש לבאר:

זה שקבר יעקב את רחל בדרך "שתהא לעזרה לבני' כו'", אין הכוונה בזה שנגרע מחל בשביל טובת בני', אלא אדרבה, כיון שזה גאולת בני' של רחל – הרי זה טובתה של רחל, וברור שרחל עצמה היתה מסכמת לכך ודורשת זה. ויש לומר, שלכן לא הזכיר רש"י שום פעולה של רחל – כי כוונתו לזה **גופא** שנקברה בדרך כדי "שתהא לעזרה לבני", דזה שהקב"ה ציווה את יעקב לעשות כן הוא משום שזה הוא רצונה וחפצה של רחל.

וזהו הטעם שבקשת הרחמים של רחל דוקא יש בכוחה להביא את ההבטחה "ושבו בנים לגבולם":

"פעולתה" של רחל אמנו היא שמוותרת על זכות קבורה במערת המכפלה ביחד עם יעקב אבינו במשך מאות ואלפי שנים רק כדי שעי"ז תוכל להיות "לעזרה לבני". ולאיזה בנים? בנים שיהיו לאחר מ"ת כו"כ דורות, ושהיו במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחייבו גלות!

ו"פעולה" זו היא שהביאה את ההבטחה ד"ושבו בנים לגבולם" – דהיות שהיא ויתרה על מעלת עצמה, בשביל בנים אלו, מצד הקשר העצמי שבינה וביןם בכל מצב שיהיו, הרי זה גורם שגם למעלה

הידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

בגדרי קידושין קודם מתן תורה

יפ'ל ברברי רש"י גבי יוסף שהראה שטר אירוסין לאביו, וידון מזה לענין גדר קידושין קודם מ"ת / יבאר דבמה שתיאר הרמב"ם אופן הקידושין קודם מ"ת הוא כי בזה רצה להרגיש דחלות קידושין שייך רק מצד דין תורה לאחר מ"ת

במ"ש רש"י "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה" – דלכאורה: בשלמא שטר כתובה הוא דבר הרגיל בכל נישואין, אבל מהיכא תיתי לומר שיוסף קידש את אסנת בקידושי שטר דוקא, עד שיהיה שטר אירוסין תחת ידו?!

ולכן נראה, שאין כוונת רש"י ב"שטר אירוסין" לשטר שבו נתארסה, היינו שהיו קידושין ע"י שטר – אלא ל"שטר" במובנו הרגיל והפשוט: שטר הנכתב לראיה על איזה דבר, לזכרון דברים. וכן בעניננו, שהיה אצל יוסף שטר ראיה על אירוסיו. מיהו גם פירוש זה עדיין טעון ביאור, דמאי טעמא כתב יוסף שטר ראיה על האירוסין שלו, שלא מצינו לו חבר במשך כל הדורות, וכ"ש וק"ו בזמן האבות והשבטים?

ונראה לבאר דברי רש"י על פי מה שכתב הרמב"ם בריש הל' אישות, וכדלהלן.

דהנה, לשיטת רש"י בפשט המקראות משמע דנקט שלא היו קידושין אצל האבות, אף שס"ל שקיימו כל דיני התורה עד שלא ניתנה, דהא לא נתפרש להדיא בכתובים שקידשו נשותיהם לפני שנשאו אותן; ואדרבה – מפשטות לשון הכתובים

עה"פ "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" (מח, ח-ט), פירש רש"י בכוונת שאלתו של יעקב "מי אלה" – "מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה"; וע"ז ענה יוסף "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" – "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה".

ובס' צידה לדרך פי' "שחשב יעקב . . . שלא לקח יוסף את אסנת רק לפילגש בלא אירוסין ובלא כתובה כיון שלא לקחה מעצמו בבחירתו רק על פי המלך שננתנה לו לאשה . . . לכך הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה לראיה שהיא אשתו ממש ולא פילגש שהרי אין כותבין כתובה לפילגש".

ולכאורה צ"ע, שהרי כדי להוכיח שאסנת לא היתה פילגש אלא אשתו ממש היה די להראות לו שטר כתובה ולא הוצרך להראות שטר אירוסין – שהרי לפרש"י (ח"ש כה, ו) זהו ההפרש בין נשים ופילגשים, "נשים בכתובה פלגשים בלא כתובה", וכיון שיש לה כתובה ודאי שאינה פילגש. ומה גם, שבדחז"ל (שלפנינו) – תרגום יונתן (על הכתוב) ומס' כלה (רבתי, פ"ג) – אכן נזכר רק שטר כתובה ולא שטר אירוסין; ומה הזקיקו לרש"י להוסיף שטר אירוסין? ומלבד זה יל"ע עוד

הם כמו מציאות אחת שנעשית ע"י זוג, ע"ד לשון הכתוב (בראשית ב, כד) "ודבק באשתו". ולכן, לולא ציווי התורה שהאדם "יקנה אותה תחלה . . ואח"כ תהיה לו לאשה", אין מקום לומר שיש "ליקוחין" שבכחם לפעול שיחול על האשה שם "אשת איש" כאשר עדיין אינה "אשתו" במובן הפשוט, כי "לא נבעלה ו(אפילו) לא נכנסה לבית בעלה", ורק ציווי התורה עושה מציאות של "ליקוחין" וקנין העושים את האשה לאשת איש. ובזה לימדנו הרמב"ם שהתורה חידשה לא רק את החיוב, שהאדם צריך לקדש את האשה תחלה, אלא גם עצם האפשרות לקנות אשה (לפני נישואיה בפועל), שרק ציווי התורה הוא הוא המהווה מציאות ("ליקוחין") כזו.

ולפ"ז יתבאר למה לא קידשו האבות נשותיהם אף שקיימו כל הדינים שלאחרי מ"ת כי זה שקיימו כל הדינים היה דוקא במצות כאלו שגם לפני מתן תורה היה באפשר לקיימן באופן דלאחר מ"ת, ורק שעדיין לא נצטוו על עשייתן; משא"כ קידושי אשה, מכיון שכל גדר הקידושין נחדש ע"י ציווי התורה, כדברי הרמב"ם, על כן אין שייך שקיימו זאת לפני מ"ת.

ובזה יש לתרץ גם כוונת רש"י גבי יוסף, דהנה, עה"פ (וירא יט, יד) "חתניו לוקחי בנותיו" (גבי לוט), פרש"י: "חתניו, שתי בנות נשואות לו"; לוקחי בנותיו, שאותן שבבית ארוסות להם", הרי להדיא לכאורה שהיה גדר "ארוסה" גם לפני מ"ת (ואפילו אצל אבות), איברא דודאי אין הכוונה בזה לדין ארוסה שלאחר מ"ת הנזכר ברמב"ם, אלא הכוונה לשידוכין. דפשיטא שגם לפני מ"ת היה ענין השידוכין וזמן הכנה לפני הנישואין, וע"ד מה שמצינו אצל רבקה (פרש"י ח"ש כד, נה), שאמה ואחיה ביקשו שינתן לה "זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה

גבי יצחק (ח"ש כד, סז), "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה", משמע, שלא היו קידושין לפני כן, אלא הכניסה תיכף לביתו. וכן מצינו ביעקב, דכאשר הכניס לבן את לאה ליעקב במקום רחל ויבוא אליה, היתה טענת יעקב רק "למה רימיתני" (ויצא כט, כה), אבל לא ערער על נישואין כאלו בלי קידושין. ומכיון שפשטות המקראות מורה שלא היו אירוסין לפני הנישואין אצל האבות – את"ל שס"ל לרש"י שאינו כן, אלא שקידשו נשותיהן לפני הנישואין, הו"ל לכתוב כן בפירוש.

והדבר יובן ע"פ מה שכתב הרמב"ם בריש הל' אישות: "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר (תצא כב, יג) כי יקח איש אשה ובא אליה". וממשיך בהלכות שלאח"ז (ה"ב ג) ש"ליקוחין אלו מצות עשה כו' הן הנקראין קידושין או אירוסין בכ"מ כו' וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת ב"ד, ואם רצה לגרש צריכה גט".

ויש לומר דכוונת הרמב"ם לחדש דקודם מתן תורה לא רק שלא נצטוו על הקידושין, אלא שלא היתה אפשרות כלל עיקר חלות "קידושין", דזה שלפני מ"ת לא היו קיימים "ליקוחין" אלו . . הנקראין קידושין או אירוסין" אינו (רק) מפני שעדיין לא נצטוו ע"ז, אלא משום שלפני הדיבור אין כל ענין "ליקוחין" הללו. וטעם הדבר, כי ענין "אשת איש" (בפשטות) אינו שהאשה קנויה לבעל כחפץ הנקנה לאדם, אלא שאשה זו ואיש זה

הכנה להנישואין [שבזה לחדד אין חידוש, דודאי גם אצל האבות היה כן (ואפילו אצל בנות לוט), וכן"ל] – אלא עוד זאת, שכתב "אירוסין" אלו בשטר, שיהיה לראיה שכן עשה, שבזה ניתן תוקף מיוחד בהתחייבות השידוכין שלו, שלא יוכלו להתחרט ממנה, ע"ד ומעין האירוסין שלאחרי מ"ת, שפועלים ומהווים ענין "אשת איש".

והטעם שרק ביוסף מצינו הידור זה י"ל – דכיון שהיה במצרים, שהמצריים הם "שטופי זימה" (פרש"י לך יב, יט. וירא כ, טו. וראה פרש"י בא יב, ל), ובפרט לאחר המאורע עם אשת פוטיפר, היתה צריכה להיות זהירות מיוחדת ותוספת חומרא וקדושה בעניני אישות, ולכן הוסיף בנישואיו שיהיה עכ"פ מעין האירוסין שלאחר מ"ת, שתיכף, בזמן ההכנה לנישואין, נעשית האשה מיוחדת לאיש זה וכו'. וע"פ זה יש לומר, שזה היה המכוון בדברי יעקב "מהיכן יצאו אלו": אין הכוונה ב"יצאו" – נולדו, לחשוש שנולדו מנשואין שלא כהוגן, אלא זהו ביטוי של תמיהה: "מהיכן יצאו כו'" – מאיזה טעם וסיבה יצאו מהיות ראויים לברכה; ובפשטות: כיון שנולדו בארץ של "שטופי זימה", חשש שמא זה גרם שלא יהיו ראויים לברכה.

ומעתה יובן גם תוכן מענה יוסף על תמיהת יעקב ("מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה") – "בני הם אשר נתן לי אֱלֹהִים בזה", בניו (לא רק כפשוטו, אלא) "אשר נתן לי אֱלֹהִים בזה", שהם בני נישואין כאלו שהיו בתכלית השלימות, אפילו לגבי הנהגת האבות עצמם – ולראיה על זה "הראה לו שטר אירוסין".

בתכשיטים" – אלא שהיה זה רק בגדר "שידוכין" אבל לא חל עי"ז שום דין, וכדברי הרמב"ם הנ"ל שקודם מ"ת לא היה בכח לפעול חלות וענין חדש דשם "אשת איש" על האשה (אלא ע"י שמכניסה לביתו ממש כו').

ובזה יש לבאר הא דמצינו ביוסף, שכתב "שטר אירוסין", דהנה על פי האמור גבי פירוש "אירוסין" שכ' רש"י בבנות לוט, מובן דה"ה הכא ש"אירוסין" כאן פירושו "שידוכין", ו"שטר אירוסין" היינו שטר של ראייה שנתקשר בשידוך.

וטעם הדבר שהיה בידו שטר לראיה על שידוכין הוא משום שהוא רצה להחמיר ע"ע יותר משאר האבות ולהתנהג כפי האפשרי שיהיה אצלו עכ"פ מעין הקידושין שלאחרי מ"ת. והנה, אילו היה כותב שטר על מעשה של קידושין – לא היה מתדמה בזה כלל לקידושין שלאחרי מ"ת, כי כל מעשה שיעשה בתור קידושין אין לו שם "קידושין" כלל והוא מעשה בעלמא, ולכן בפעולה שאינה בת קיימא, אין תועלת בכתיבת שטר לראיה בעתיד על פעולה זו; ודוקא בפעולה בת קיימא כותבים שטר לראיה, כדי שלא יוכלו להכחיש בעתיד. ולכן כתב "שטר אירוסין" – שטר של ראייה על השידוכין, דזהו הדבר הכי אפשרי באותה שעה כדי לתת תוקף לאירוסיו [שמצד עצמם הרי (לפני מ"ת) אין להם תוקף כנ"ל].

פירוש, שבזה שכתב "שטר אירוסין" נמצא דלא זו בלבד (שנישואיו לא היו באופן של "אדם פוגע אשה בשוק" . מכניסה (תיכף) לתוך ביתו כו", כ"א) שהיו אצלו "אירוסין" במובן של שידוכין כו' וזמן

לימוד התורה ל"בעל עסק"

לימוד יקר הכרוך במאמץ

...הרבה מדובר בתורת החסידות בדבר מעלת בעלי עסקים, ובשני פרטים:

הא' - העוסק במשא ומתן באמונה ופעולות גדולות בשדה הצדקה.

הב' - מהקביעות עתים לתורה, למרות טרדת העסק והמסחר, אשר אף שמשך זמן לימודו הוא פחות מלימוד יושבי אהל, אבל היות שזה בא על ידי [המאמץ] שמנתק את עצמו מהעסק, הרי זה יקר במאד.

בטח גם לכבודו יש קביעות עתים ללימוד, לא רק בתורת הנגלה כי אם גם בתורת החסידות, ויהי רצון שזה יהיה הצנור להשפיע לו הצלחה בעסקיו וטוב גשמי ורוחני.^א

ענייני העיקרי – מסחר או תורה?

...כותב [במכתבו] שאם לפי עניות דעתי כתוב [שאלות שונות בעניני תורה] אינו מתאים, אכתוב לו גלוי שיתעסק במסחרו ולא בעניני תורה הנ"ל.

ומה שאיני יכול להסכים!

הגע בעצמך: **אִפְּסִים וְאִפְּסִים שְׁנָה** היתה נשמתו, שהיא-היא העיקר אצל כל בני ישראל, עוסקת בתורה [בהיותה למעלה, לפני ירידתה לעולם הזה] ואחרי חיינו בעולם הזה הגשמי, תחזור הנשמה להתעסק בתורה ולהתעמק בחכמתה שהיא אין קץ **לְנֶצַח נֶצְחִים**,

אלא שבינתיים משך איזה **עשרות שנים** זימן לו הקדוש ברוך הוא עסק של מסחר.

ואיך אפשר להביט על זה [המסחר] זהו עסק, וענין התורה ענין נוסף?^ב

"חטוי" לבעל עסק – הסתגרות בבית המדרש!

בטח יודע מה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר פעמים רבות בשם הבעל שם טוב הקדוש, שכל

דבר שיהודי שומע ורואה, ביכולתו ללמוד מזה מוסר השכל בעבודתו הפרטית לה' יתברך, ובפרט מדבר שהוא מקור פרנסה, שקשורים בזה זמן רב, הרבה ימים בשנה והרבה שעות ביום.

העסק שלו, שהולך לעשות בשעה טובה ומוצלחת, עם הפטנט החדש, מתבטא בכך שלוקחים שְׁקִים משומשים, שעל ידי זה שהשתמשו בהם נתפסו בהם חיידיקים, שלא זו בלבד שאינם מביאים תועלת, אלא אדרבה הם עוד עלולים להזיק למה שיכניסו בשְׁקִים.

מחפשים עצות, אפוא, כיצד להסיר את החיידיקים, ואחת העצות היא שמניחים את השְׁקִים במקום סגור, ועושים שם חום יותר מהרגיל, חום שהחיידיקים לא יכולים לסבול, ובמילא השְׁקִים משתחררים מהחיידיקים, ואפשר להשתמש בהם שוב.

כך גם בחיים שלנו:

כשהיצר הטוב בא לאדם ב[גיל] שלש עשרה שנה, האדם הוא כבר "משומש", על ידי היצר הרע שבא [בלידת האדם] שלש עשרה שנה קודם לכן, והוא היצר הרע טוען שיש לו "חֲזָקָה" על גוף האדם ועל המחשבות דיבורים ומעשים שלו, והוא הבכור,

הנה ישנה עצה לכך שבמחשבה דיבור ומעשה לא יתפסו בקלות פניות מחשבות זרות או כוונות לא טובות מהיצר הרע,

והעצה לכך היא, שלזמן מסויים יתנתקו מהאוויר החיצוני, יסתגרו בד' אמות של בית הכנסת, ישיבה או בית מדרש, ושם להתחמם יותר מהרגיל, באהבת השם אהבת התורה, ואהבת ישראל, וה"שק הפרטי" משתחרר מהחיידיקים של היצר הרע, ומה שמכניסים בו אז, הוא בריא ושימושי,

וכשם שבשְׁקִים - כפשוטם - לא די בחיטוי חד פעמי כדי שזה יהי' מושלם, כך גם ב"שק האדם", כשקמים מהשינה, צריך להתמלא מחדש בחיימות יהודית-חסידית ואז יכולים להיות בטוחים [שיצליחו] להיות עובד ה' לומד תורה ומקיים מצוות.^ג

הרב החסידות

מתוך כתבי רבותינו נשיאי חב"ד

תורה ותפילה לבעלי עסקים

ונדמה לו אשר דוקא בשעה זו היא הנחיצות לילך או למהר בתפלה, אשר באמת הוא רק לבלבל הנפש האלוהית, והראיה דבעת שהולך בשווקים וברחובות והרומח בזמן הבטלה אינו בא לו מחשבות כאלו

כל העתים הפנויים – יפסיק לתורה!

....**אמרו** רז"ל קבעת עתים לתורה, הרי אמרו עתים ל' רבים, ולא אמרו עת לתורה. אלא הכוונה הוא כל העתים הפנויים מעסק, שהעסק הרי הותר לו להתעסק, רק כל העתים הפנויים מהעסק יפסיק לתורה, שזהו לבד הקביעות עתים דתורה פרק אחד שחרית ופרק א' ערבית, כי אם בכל עת שפנוי מעסק יעסוק בתורה, ולא ימסור את עצמו לטרדות שמלבד העסק, ("ער זאל זיך ניט אוועקגעבין צו טרדות זייטיקע"), כי אם שיתעסק בהעסק כמו שהוא ("ווא דיא פראמאיע פון עסק איז"), ולא יתעסק בהטרדות המותרות כלל, שיאמר, עתה אני צריך לילך לכאן ולכאן, אלא תיכף ומיד כשהוא פנוי מעסקו ישתדל ללמוד, ויקח הגמרא וילמוד, והגם שזה על שעה קלה, שיודע שבעוד זמן מעט הוא צריך לילך לעסקו, ומכל מקום יקח הגמרא וילמוד כמה שילמוד. וזהו ענין מה שבדי הארון היו קבועים בתמידיות, שהוא ענין קביעות עתים לתורה....

(ספר המאמרים תרס"ו-ז עמ' כה (תקעב-ג))

היצר מבלבל מתורה ועבודה, בכח מדת הנצחון להתגבר

כאשר הנפש הבהמית מתגבר על האדם להחטיאו ולבלבלו ח"ו במחשבות זרות וענינים שונים או להטרידו בשעבוד הפרנסה ובלבול עסק משא ומתן או שאר הענינים המבלבלים אותו עד שלבו כל עמו,

וכמו שנראה במוחש דיצרו של אדם מתגבר עליו להטרידו ולבלבלו בעת העבודה דוקא, דכאשר הנפש האלוהית מתעורר באהבה ויראה אז דוקא מתעורר הנפש הבהמית לבלבלו ולהטרידו בכמה ענינים, ולפעמים שמטיל עליו חרדה ואימה בדבר שאין בו ממש כלל, והוא דוקא בעת העבודה דתורה ותפלה או בקיום איזה מצוה אז מוצא הנפש הבהמית בלבולים על זה, והיינו שדוקא בהעת שקבוע לתורה או כשיש לו איזה הרגש לתפלה או התעסקות באיזה מצוה וגמ"ח, הנה אז מתעורר הנפש הבהמית לבלבלו בכמה מיני בלבולים וטרדות שונות,

ונדמה לו אשר דוקא בשעה זו היא הנחיצות לילך או למהר בתפלה, אשר באמת הוא רק לבלבל הנפש האלוקית, והראי' דבעת שהולך בשווקים וברחובות והדומה בזמן הבטלה אינו בא לו מחשבות כאלו.

ולזאת צריך לעמוד בתוקף גדול להתחזק לשמור זמני התורה והתפלה, ולהתגבר על הנפש הבהמית ולא לשמוע לו, ובכח מדת הנצחון להתגבר בזה על הנפש הבהמית, דלהיות שמדת הנצחון הוא נטוע בעצם הנפש שלמעלה מכחות הגלויים, ולזאת הנה בזה ועל ידו יכול להתגבר ולדחות כל הטרדות והבלבולים ולא יהי' לו שום מונע ומעכב על לימוד התורה וקיום המצות.

(ספר המאמרים תרפ"ג עמ' קצה)

לקבוע עתים לתורה

...אין אני מכיר במהות בניו שי' בענין ידיעתם בתורה אם יודעים ללמוד דף גמרא בעיון, אבל בכל אופן הנה להשתתף בלימוד גמרא בודאי יכולים לקבל, ומה טוב ומה נעים הי' אשר בניו יחיו - הבעלי עסקים - היו מסדרים קיבוץ בני גילם בעלי עסקים להשתתף בלימוד קבוע, אם לא אפשר בכל יום ויום הנה לכל הפחות שלשה ארבעה פעמים בשבוע, ובודאי אשר בהשתדלות הראוי' היו מביאים דבר זה מהכח אל הפועל, ואף כי בעת הראשונה יהי' מספר מועט הנה במשך הזמן יתרחב בעזה"י, וזכות הרבים תלוי בהם ויהנו ויתענגו מפעולתם הטובה, והשי"ת יצליח להם בגשמיות וברוחניות.

(אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח עמ' תעג)

